

Отримано: 24 серпня 2026 р.

Прорецензовано: 30 серпня 2026 р.

Прийнято до друку: 01 вересня 2026 р.

Email: khomyak67@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0002-6161-3807>DOI: [http://doi.org/10.25264/2311-5149-2026-42\(70\)-235-244](http://doi.org/10.25264/2311-5149-2026-42(70)-235-244)

Хом'як М. С. Просторовий потенціал та система індикаторів виміру фінансового простору регіонів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Економіка»*. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2026. № 42(70). С. 235–244.

УДК: 336.61

JEL-класифікація: G38, H70, R22

Хом'як Мирослав Степанович,
докторант кафедри публічних фінансів
Державного податкового університету

ПРОСТОРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА СИСТЕМА ІНДИКАТОРІВ ВИМІРУ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ

У статті розглянуто концептуальні засади сутності введеного в науковий обіг поняття «просторовий потенціал» як самостійної дослідницької категорії та запропоновано систему індикаторів виміру фінансового простору регіонів. Автор розглядає просторовий потенціал регіону як інтегральну спроможність території генерувати, акумулювати та перерозподіляти економічні й фінансові ресурси, що зумовлена конфігурацією просторових зв'язків, рівнем взаємодії суб'єктів та позицією (віддаленістю) регіону у системі «центр – периферія». Автор зазначив, що, на відміну від фінансового потенціалу, просторовий потенціал визначається відносним розташуванням регіону та його включеністю до національних і глобальних потоків, другою ознакою є динамічність, третьою – емерджентність та четвертою – вимірюваність через індикатори щільності, зв'язності та центральності. Розкриваючи методологічні основи формування фінансового простору регіонального розвитку, автор зазначив на його фундаментальній властивості як багатомірності. Автор зазначив, що фінансовий простір, як системне утворення, на відміну від існуючих підходів, коли його системні властивості зосереджуються переважно на інституційній, ресурсній або фінансовій підсистемах, є представленим як синтез п'яти структурних підсистем: інституційної, ресурсної, інструментальної, регуляторної, інформаційної. Автором запропонований шестивимірний підхід до аналізу фінансового простору (глибина, доступність, ефективність, стійкість, інклюзивність, інтегрованість), забезпечений аналітичним інструментарієм, який лежить в площині запропонованої структури фінансового простору (інституційна, ресурсна, інструментальна, регуляторна та інформаційна підсистеми), дозволяє подолати обмеженість одновимірних оцінок та забезпечити комплексне вимірювання його параметрів, що вкрай важливо для оцінки просторового та фінансового потенціалу в контексті формування та реалізації стратегії регіонального розвитку.

Ключові слова: просторовий потенціал регіону, ознаки просторового потенціалу регіону, система індикаторів виміру фінансового простору регіонів.

Myroslav Khomyak,
Doctoral student of the Department of Public Finance, State Tax University

SPATIAL POTENTIAL AND THE SYSTEM OF INDICATORS FOR MEASURING THE FINANCIAL SPACE OF REGIONS

The article examines the conceptual foundations of the concept of «spatial potential» – introduced into scientific discourse as an independent research category—and proposes a system of indicators for measuring the financial space of regions. The author views the region's spatial potential as the territory's integrated capacity to generate, accumulate, and redistribute economic and financial resources, a capacity determined by the configuration of spatial linkages, the level of interaction among actors, and the region's position (distance) within the «center–periphery» system. The author noted that, unlike financial potential, spatial potential is determined by a region's relative location and its integration into national and global flows; its second characteristic is dynamism, the third is emergence, and the fourth is measurability through indicators of density, connectivity, and centrality. The introduction of the proposed category of «regional spatial potential» aligns with the priorities of state regional policy and modern international approaches. The author noted that the financial space, viewed as a systemic entity – and in contrast to existing approaches that focus its systemic properties primarily on institutional, resource, or fiscal subsystems – is presented as a synthesis of five structural subsystems: institutional, resource, instrumental, regulatory, and informational. On this basis, the author noted that these subsystems are capable of capturing the spatial potential dimension, thereby overcoming the limitations of one-dimensional assessments, revealing hidden structural imbalances in regional financial development, and opening up new opportunities for diagnosing and designing regional financial policy mechanisms. The author proposes a six-dimensional approach to analyzing financial space (depth, accessibility, efficiency, stability, inclusivity, and integration). Supported by an analytical toolkit aligned with the proposed structure of financial space – comprising institutional, resource, instrumental, regulatory, and informational subsystems – this approach overcomes the limitations of one-dimensional assessments and enables a comprehensive measurement of

parameters. This is crucial for evaluating spatial and financial potential within the context of formulating and implementing regional development strategies.

Keywords: spatial potential of a region, characteristics of a region's spatial potential, system of indicators for measuring the financial space of regions.

Постановка проблеми. Сучасна теорія регіональної економіки оперує розгалуженим понятійно-категоріальним апаратом, у межах якого центральне місце посідає категорія «потенціал». Водночас традиційні конструкти – «економічний потенціал регіону», «фінансовий потенціал регіону», «ресурсний потенціал території» – попри їхню теоретичну розробленість, не охоплюють у повному обсязі тієї специфічної сукупності можливостей, що виникає внаслідок взаємодії суб'єктів у фінансовому просторі та зумовлена саме просторовою організацією економічної діяльності. Поняттю «потенціал» як базовій економічній категорії притаманна змістова багатоаспектність: воно відображає складні, агреговані та консолідовані економічні процеси, зв'язки й відносини [1]. Проте більшість наявних дефініцій фіксують потенціал як статичну сукупність ресурсів, ігноруючи його просторово-релятивний характер, тобто залежність від конфігурації відносин між центром і периферією, від щільності економічних зв'язків та від ефекту агломерації. Необхідність їх врахування визначає доцільність введення в науковий обіг поняття «просторовий потенціал» як самостійної дослідницької категорії. Без неї аналіз процесів формування фінансового простору розвитку регіонів залишається фрагментарним і не дає змоги пояснити, чому за подібного обсягу ресурсів різні території демонструють принципово відмінну спроможність до фінансового самовідтворення. Потреба цієї категорії посилюється й тим, що чинна нормативна база, зокрема Закон України «Про засади державної регіональної політики», оперує поняттям просторової згуртованості, проте не пропонує адекватного аналітичного інструмента для її кількісного та якісного вимірювання [2]. Саме це зумовлює актуальність введення в обіг поняття «просторовий потенціал регіону» та розроблення системи індикаторів виміру фінансового простору регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним підґрунтям є синтез двох наукових традицій. Першою є вітчизняна школа дослідження потенціалу регіону, в межах якої сформовано уявлення про потенціал як про інтегральну спроможність території до розвитку, що включає природно-ресурсну, виробничу, трудову, інноваційну та фінансову складові [3, 18; 4]. Авторами цієї школи доведено, що економічний потенціал регіону є основою його розвитку та потребує системного управління [4], а понятійно-категоріальний апарат потенціалу вимагає чіткої класифікації наукових поглядів на трактування дефініції «потенціал» [5]. Другою традицією є нова економічна географія, започаткована працями П. Кругмана, метою якої є пояснення просторової структури господарства через моделювання ефектів агломерації, транспортних витрат та зростаючої віддачі від масштабу [6]. Дослідження свідчить, що економічна географія досліджує саме причини нерівномірності просторового розвитку, інтегруючи досягнення економічної теорії з аналізом розміщення [7]. Водночас є суттєве обмеження концепції Кругмана: її висновки орієнтуються переважно на історію та реалії США і потребують адаптації до перехідних економік [6, 4]. Поєднання цих двох традицій дає змогу визначити просторовий потенціал не як просту суму ресурсів, а як емерджентну властивість регіональної системи, що породжується взаємодією розміщених у просторі економічних агентів. Такий підхід узгоджується з трактуванням регіону як категорії просторового розвитку, що передбачає врахування складної просторово-часової динаміки [8, 50].

Мета і завдання дослідження. Метою статті є визначення концептуальних засад сутності введеного в науковий обіг поняття «просторовий потенціал» як самостійної дослідницької категорії та обґрунтування системи індикаторів виміру фінансового простору регіонів. Завданнями дослідження є на основі існуючих підходів трактування поняття «просторовий розвиток» ввести нове поняття «просторовий потенціал» та розробити систему індикаторів для виміру і оцінки фінансового простору регіону.

Виклад основного матеріалу. Виходячи із вітчизняних та зарубіжних підходів трактування потенціалу розвитку регіону, на наш погляд, є доцільним введення у науковий обіг нової категорії «просторовий потенціал регіону». Зміст цієї категорії ми розкриваємо як інтегральну спроможність території генерувати, акумулювати та перерозподіляти економічні й фінансові ресурси, що зумовлена конфігурацією просторових зв'язків, рівнем взаємодії суб'єктів та позицією (віддаленістю) регіону у системі «центр – периферія».

На відміну від фінансового потенціалу, який вимірюється переважно обсягом фінансових ресурсів, що формуються та використовуються на території [9; 10, 109], просторовий потенціал визначається відносним розташуванням регіону та його включеністю до національних і глобальних потоків. Другою ознакою є динамічність – просторовий потенціал не є фіксованою величиною, а змінюється внаслідок інфраструктурних, інституційних та логістичних трансформацій, наприклад розвитку системи експортної логістики

регіонів України в умовах трансформації глобальних ланцюгів [11]. Третьою ознакою є емерджентність: сукупна спроможність простору перевищує арифметичну суму потенціалів окремих його складових унаслідок синергетичних ефектів агломерації. Четвертою ознакою є вимірюваність через індикатори щільності, зв'язності та центральності, що відрізняє пропоновану категорію від терміна «простір». Зазначені ознаки у сукупності формують унікальний зміст поняття, який не дублюється наявними категоріями регіоналістики.

Принциповим є розмежування просторового потенціалу із суміжними поняттями. Економічний потенціал регіону охоплює всю сукупність продуктивних сил території та розглядається як основа її розвитку [11; 12, 217], тоді як просторовий потенціал ґрунтується не на наявності ресурсів, а на їхній просторовій організації та доступності. Фінансовий потенціал регіону, як один з основоположних чинників формування ефективної системи регіонального розвитку [9], є вужчою категорією, що описує грошово-вартісний вимір ресурсної бази; натомість просторовий потенціал виступає чинником, який зумовлює нерівномірність розміщення цього фінансового потенціалу між територіями. Соціальний потенціал регіону, оцінка якого обґрунтовує вибір методів реалізації регіональної політики [12, 217], та природно-ресурсний потенціал, що розглядається як сукупність природних ресурсів і умов [3], є складовими, які набувають ваги за умови сприятливої просторової конфігурації. Таким чином, просторовий потенціал займає проміжне положення між загальним економічним потенціалом і конкретними його видами, виконуючи функцію сполучної, інтегруючої ланки.

Категоріальний простір дослідження інфраструктури фінансового ринку також підтверджує необхідність такого інтегруючого поняття для пояснення регіональних диспропорцій [13]. Подібне розмежування усуває термінологічну невизначеність і забезпечує послідовність понятійного апарату дисертації.

Дослідження свідчить про значні структурні диспропорції у розвитку різних регіонів, що зберігаються навіть у періоди загального зростання валового внутрішнього продукту. За даними офіційної статистики, валовий регіональний продукт демонструє стійку концентрацію у кількох центрах, що дає змогу будувати рейтинги регіонів за їхнім внеском у національний продукт та виокремлювати найбільш продуктивні території [14;15]. Ця концентрація не пояснюється виключно обсягом наявних ресурсів – вона значною мірою зумовлена просторовими чинниками: близькістю до ринків, транспортною зв'язністю та агломераційними ефектами, що підтверджує урбанізаційний прояв потенціалу розвитку економічного простору регіонів і значної їхньої диференціації в умовах глобальної конкуренції [11]. Регіональний розвиток в Україні характеризується суспільно-просторовою нерівністю та поляризацією, що набувають характеру системної проблеми [16]. Особливо гостро просторовий чинник виявляється у периферійних та агрорегіонах, де низька щільність зв'язків стає фундаментальним обмеженням ефективної просторової організації суспільства [17, 3]. Тому для адекватного опису фінансового простору розвитку регіонів категорія «просторовий потенціал» є не лише теоретично, а й практично необхідною.

Уведення пропонованої категорії просторовий потенціал регіону узгоджується з пріоритетами державної регіональної політики та сучасними міжнародними підходами. Оновлена Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки визначає стратегічною метою посилення соціально-гуманітарної, економічної та просторової згуртованості України [18], що термінологічно й концептуально кореспондує з пропонованою категорією. План заходів на 2025–2027 рр. з реалізації цієї стратегії містить положення щодо комплексного відновлення регіонів, зокрема реінтеграції деокупованих територій, що актуалізує потребу в інструментах вимірювання просторового потенціалу [19]. На міжнародному рівні дослідження свідчить про утвердження просторового підходу як магістрального: у звітах OECD Regional Outlook запропоновано політичну дорожню карту підтримки відстаючих та стагнуючих регіонів за одночасного збереження динаміки найрозвиненіших територій [20, 21]. У доповіді Світового банку «Reshaping Economic Geography» доведено, що держави, які успішно реформували власну економічну географію, мають вищі темпи розвитку [22]. В аналітичних оглядах також згадується значущість просторового підходу: за оцінками PwC, ефективність освоєння інвестицій для відновлення (перевищує 524 млрд дол. США) прямо залежить від просторового розподілу [23]. Таким чином, пропонована категорія вписується у нормативну дослідницьку термінологію.

Узагальнюючи, введення поняття «просторовий потенціал» є важливим для поглибленого наукового дослідження формування фінансового простору розвитку регіонів України. По-перше, ця категорія поєднує вітчизняну наукову традицію з інструментарієм нової економічної географії. По-друге, вона має самостійний зміст, що визначається ознаками релятивності, динамічності, емерджентності та вимірюваності, і не дублює суміжних категорій економічного, фінансового, соціального чи природно-ресурсного потенціалу. По-третє, її доцільність підтверджується на практиці стійкою просторовою поляризацією економіки України, яку неможливо пояснити суто ресурсними чинниками. По-четверте, категорія

узгоджується з пріоритетами державної політики просторової згуртованості та з підходами провідних міжнародних організацій.

Застосування категорії «просторовий потенціал» дає змогу краще пояснити регіональні фінансові диспропорції і створює методологічну основу для подальшого аналізу тенденцій розвитку фінансового простору регіону.

Розкриваючи методологічні основи формування фінансового простору регіонального розвитку, нами зазначалася його фундаментальна властивість як багатомірності. Вона означає, що даний простір не може бути адекватно описаний єдиним виміром чи показником, а потребує його аналізу в кількох взаємопов'язаних площинах. Щодо таких площин, фінансовий простір, як системне утворення, на відміну від існуючих підходів, коли його системні властивості зосереджуються переважно на інституційній, ресурсній або фінансовій підсистемах, був представлений як синтез п'яти структурних підсистем: інституційної, ресурсної, інструментальної, регуляторної, інформаційної. Саме на цій основі, на наш погляд, ці підсистеми здатні відобразити вимір просторового потенціалу, що дозволяє подолати обмеженість одновимірних оцінок, виявити приховані структурні дисбаланси регіонального фінансового розвитку та відкрити нові можливості для діагностики і проєктування механізмів регіональної фінансової політики.

В контекст міжнародних індикаторів до найбільш комплексних відносять Індекс фінансового розвитку МВФ, розроблений К. Сваруп, А. Саїді та С. Клаєссеном. Він охоплює шість субіндексів: глибина фінансових інституцій, доступність фінансових інституцій, ефективність фінансових інституцій, глибина фінансових ринків, доступність фінансових ринків та ефективність фінансових ринків [25]. В той же час, цей індекс розраховується лише на національному рівні та не враховує регіональну диференціацію, що обмежує його аналітичну цінність для дослідження регіонального фінансового простору.

Дослідження Дж. Апергіса та ін. (2024) пропонують розширений багатовимірний індекс фінансового розвитку для Філіппін, що включає додатковий вимір стабільності [25]. У Доповіді OECD «Going Granular with Regional and Municipal Fiscal Data» розвинуто методологічний підхід до аналізу субнаціональних фінансових даних, що дозволяє деталізувати картину фінансових процесів на регіональному та муніципальному рівнях [26]. Тейлор та Френсіс у своїй роботі, присвяченій багаторівневим феноменам у фінансовій географії, обґрунтовують необхідність аналізу фінансових процесів одночасно на різних просторових масштабах [27].

Відтак, у науковій літературі методики переважно зосереджені на національному рівні та не приділяють достатньої уваги внутрішньорегіональній диференціації фінансового простору. З урахуванням цих наукових результатів та в руслі нашого комплексного багаторівневого підходу вважаємо за доцільне виокремлення шести ключових вимірів фінансового простору регіону, кожен з яких характеризує специфічний аспект його функціонування та може бути конкретизований через відповідну систему показників.

Перший вимір – глибина фінансового простору, що відображає ступінь насиченості території фінансовими ресурсами та інструментами. Цей вимір корелює з поняттям «financial depth» у термінології МВФ і може бути виміряний через відношення обсягу кредитів приватному сектору до ВРП, співвідношення депозитів до ВРП, обсяг активів фінансових інституцій на душу населення [29]. За даними МВФ, індикатори глибини фінансових інституцій України залишаються значно нижчими за показники країн Центральної та Східної Європи, що свідчить про «мілкість» вітчизняного фінансового простору [24]. На регіональному рівні ця проблема набуває ще гострішого характеру, оскільки більша частина фінансових ресурсів концентрується у столичному регіоні та найбільших промислових центрах.

В якості другого виміру можна взяти доступність фінансового простору, що характеризує ступінь можливості для різних категорій економічних суб'єктів (домогосподарств, малого та середнього бізнесу, громад) залучатися до фінансових відносин та користуватися фінансовими послугами. НБУ у звіті про фінансову інклюзію зафіксував значні регіональні відмінності у рівні доступу населення до фінансових послуг, зокрема банківських рахунків, кредитних продуктів та страхових полісів [29, 22–35]. Цей вимір набуває особливого значення в контексті воєнних дій, коли значна частина територій зазнала руйнувань фінансової інфраструктури, а внутрішньо переміщені особи стикаються з бар'єрами доступу до фінансових послуг у нових місцях проживання.

Третім виміром є ефективність фінансового простору в розумінні відображення здатності фінансових інституцій та ринків трансформувати заощадження в інвестиції, забезпечувати оптимальний розподіл ресурсів та мінімізувати транзакційні витрати. Цей вимір є критично важливим для регіонального розвитку, оскільки саме ефективність фінансового простору визначає, наскільки ресурси, мобілізовані на території, спрямовуються на продуктивне використання, а не «витікають» в інші регіони чи країни. Дослідження М. Сокола та Л. Патакчіні засвідчують, що фінансіалізація економіки призводить до систематичного

перетікання фінансових ресурсів з периферійних регіонів до фінансових центрів, що підриває ефективність периферійного фінансового простору [30, 404–407].

Четвертий вимір – стійкість фінансового простору, що характеризує його здатність зберігати основні параметри функціонування та адаптуватися до зовнішніх шоків без критичної деградації. Цей вимір є особливо актуальним для України, де фінансовий простір регіонів зазнав безпрецедентних шоків, пов'язаних з повномасштабним вторгненням, і продемонстрував диференційовану стійкість залежно від географічного розташування, структури економіки та ступеня диверсифікації фінансової системи. За оцінками НБУ, банківська система загалом продемонструвала достатній запас міцності, однак на регіональному рівні спостерігалися суттєві відмінності у динаміці кредитування, обсягах депозитів та якості активів [31].

Інклюзивність фінансового простору, на наш погляд, має бути п'ятим виміром, що визначає ступінь залученості всіх категорій населення та бізнесу до фінансових відносин, зокрема вразливих груп (жінок, молоді, осіб з інвалідністю, мешканців сільської місцевості). Глобальна база даних Findex Світового банку у 2025 р. засвідчує, що в країнах, які розвиваються, 40 % дорослого населення здійснювали заощадження на фінансових рахунках у 2024 р., що на 16 п. п. більше, ніж у 2021 р. [32]. Для України питання фінансової інклюзії набуло особливої гостроти в контексті відновлення від наслідків воєнних дій та необхідності забезпечення доступу до фінансових послуг для внутрішньо переміщених осіб та мешканців деокупованих територій.

Шостий вимір – це інтегрованість (connectivity) фінансового простору, яка характеризує інтенсивність та якість зв'язків між елементами фінансового простору регіону, а також між регіональним фінансовим простором та просторами інших рівнів (національним, міжнародним). Цей вимір відображає ступінь інтегрованості регіону у більш широкі фінансові мережі та його здатність залучати зовнішні фінансові ресурси. Результати дослідження придатності застосування концепції глобальних фінансових мереж до аналізу регіонального розвитку, засвідчують, що ступінь включеності регіону у глобальні фінансові потоки суттєво визначає його інвестиційну привабливість та темпи економічного зростання [33].

Природньо, аналітичне дослідження стану фінансового простору передбачає розроблення системи індикаторів, які дозволяють кількісно оцінити його параметри та динаміку. Фактично така система повинна включати показники за кожним із шести ідентифікованих вимірів (табл. 1).

Таблиця 1

Система індикаторів виміру фінансового простору регіонів

Вимір	Індикатори
глибина	– відношення банківських кредитів до ВРП, – обсяг депозитів на душу населення, – капіталізація цінних паперів регіональних емітентів відносно ВРП.
доступності	– кількість банківських відділень та банкоматів на 100 тис. населення, – частка дорослого населення, що має банківський рахунок, – кількість POS-терміналів на 10 тис. населення.
ефективності	– серед процентних ставок, – частка непрацюючих кредитів, – коефіцієнт трансформації заощаджень в інвестиції.
стійкості	– волатильність ресурсної бази, – рівень достатності капіталу банківських установ регіону, – частка проблемних активів.
інклюзивності	– гендерний розрив у доступі до фінансових послуг, – частка малого та середнього бізнесу, що має доступ до кредитування.
інтегрованість	– частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій регіону, – обсяг міжбюджетних трансфертів, – кількість міжнародних фінансових установ, присутніх у регіоні.

Джерело: сформовано автором.

Відтак, важливий висновок лежить у площині того, що фінансовий простір регіону функціонує не ізольовано, а в системі складних горизонтальних та вертикальних взаємодій, що утворюють багаторівневу архітектуру фінансових відносин. При цьому вертикальний вимір таких взаємодій визначається ієрархічною підпорядкованістю фінансового простору регіону національному фінансовому простору, а через нього – міжнародному та глобальному. Ця ієрархія проявляється у декількох площинах: регуляторній (регіональний фінансовий простір функціонує в рамках національного законодавства та міжнародних зобов'язань), ресурсній (значна частина фінансових ресурсів формується та перерозподіляється на національному рівні), інституційній (головні офіси банків та фінансових компаній зосереджені на національному рівні, а в регіонах діють їхні підрозділи), інформаційній.

Горизонтальний вимір взаємодії визначається зв'язками між фінансовими просторами регіонів одного ієрархічного рівня. Ці зв'язки реалізуються через міжрегіональні фінансові потоки (перерозподіл бюджетних коштів, міжрегіональне кредитування, рух капіталу), конкуренцію регіонів за фінансові ресурси (інвестиції, кваліфіковані фінансові кадри), а також кооперацію (спільні інфраструктурні проекти, кластерні ініціативи). Важливо наголосити, що в дослідженні ОЕСР відзначено, що регіональні диспропорції у фінансовому розвитку є характерною рисою більшості країн ОЕСР, причому ці диспропорції мають тенденцію до зростання в умовах фінансових криз та структурних трансформацій [21, 45–62].

У контексті горизонтальних взаємодій важливе значення має визначення того, які процеси регіонального розвитку домінують – конвергенції чи дивергенції. М. Сокол та Л. Патакчіні на прикладі єврозони довели, що монетарна політика центральних банків може посилювати просторову поляризацію, сприяючи перетіканню фінансових ресурсів з периферії до центру [30, 399–413]. І. Сторонянська у монографічному дослідженні обґрунтувала, що в Україні переважають дивергентні тенденції розвитку регіонів, які посилюються нерівномірністю розподілу фінансових ресурсів [34]. Зокрема концентрація банківського капіталу у столичному регіоні та обмеженість кредитних ресурсів для периферійних територій є однією з ключових перешкод для збалансованого регіонального розвитку.

Особливістю вертикальної взаємодії підсистем фінансового простору в Україні є наявність складної системи міжбюджетних відносин, яка зазнала суттєвих трансформацій в ході реформи фінансової децентралізації. І хоча остання забезпечила суттєве зростання доходів місцевих бюджетів, проте не усунула фундаментальних диспропорцій у фінансовій спроможності регіонів. В. Мартиненко на підставі комплексної оцінки впливу фінансової децентралізації на сталий розвиток регіонів за 2015–2024 рр. дійшла висновку, що децентралізація мала диференційований вплив на різні регіони, посиливши потенціал фінансово-спроможних територій та, водночас, ускладнивши становище депресивних [35]. За даними порталу «Децентралізація», у 2025 р. динаміка приросту власних доходів місцевих бюджетів у реальному вимірі (з урахуванням інфляції) засвідчила зростання фінансової автономії більшості громад, проте глибина міжрегіональних відмінностей залишається значною [40].

Продовжуючи цей контекст, сформуємо матрицю, яка демонструє, яким чином кожна з п'яти підсистем проявляється у кожному з шести вимірів (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця прояву підсистем у вимірах фінансового простору

Підсистеми/ Вимір	1. Глибина	2. Доступність	3. Ефективність	4. Стійкість	5. Інклюзивність	6. Інтегрованість
Інституційна	Щільність мережі фін. установ на території	Географічне покриття точками обслуговування	Продуктивність інституцій (ROA, ROE)	Достатність капіталу, ліквідність	Обслуговування вразливих груп	Інтеграція в нац./міжнар. інституційні мережі
Ресурсна	Обсяг кредитів/депозитів до ВРП	Рівність доступу до фін. ресурсів	Трансформація заощаджень в інвестиції	Диверсифікація джерел ресурсів	Ресурси для мікрокредитування, ВПО	Залучення зовнішніх фін. Ресурсів
Інструментальна	Різноманітність доступних інструментів	Адаптованість продуктів до потреб МСБ	Співвідношення вартості/якості послуг	Наявність інструментів хеджування ризиків	Спрощені продукти для незахищених верств	Доступ до міжнародних фін. Інструментів
Регуляторна	Норми щодо мін. капіталу, резервів	Антимонopolне регулювання	Стимулювання конкуренції	Макропруденційні норми, стрес-тести	Регулювання захисту прав споживачів	Гармонізація з міжнародними стандартами
Інформаційна	Обсяг фін. даних, аналітики	Цифрова фін. інклюзія, мобільний банкінг	Швидкість обробки фін. інформації	Кіберзахист, безперервність систем	Фін. грамотність населення	Інтегрованість інформаційних систем

Джерело: сформовано автором.

Таким чином, фінансовий простір регіону являє собою складну адаптивну систему, що формується на основі п'яти структурних підсистем (інституційної, ресурсної, інструментальної, регуляторної, інформаційної) та аналізується у шести вимірах (глибина, доступність, ефективність, стійкість, інклюзивність, інтеграційність). Ця система вбудована у вертикальну ієрархію рівнів (від локального до глобального) та мережу горизонтальних міжрегіональних зв'язків. Чотири синергетичні характеристики (емерджентність, ієрархічність, відкритість та адаптивність) визначають його якісну природу як цілісного утворення,

а не механічної суми елементів. Саме взаємодія між усіма цими компонентами породжує синергетичний ефект, який визначає просторовий потенціал, реальну спроможність фінансового простору виконувати свої функції – мобілізацію, розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів на користь регіонального розвитку.

Схематичне представлення структури фінансового простору регіонів наведено на рис. 1.

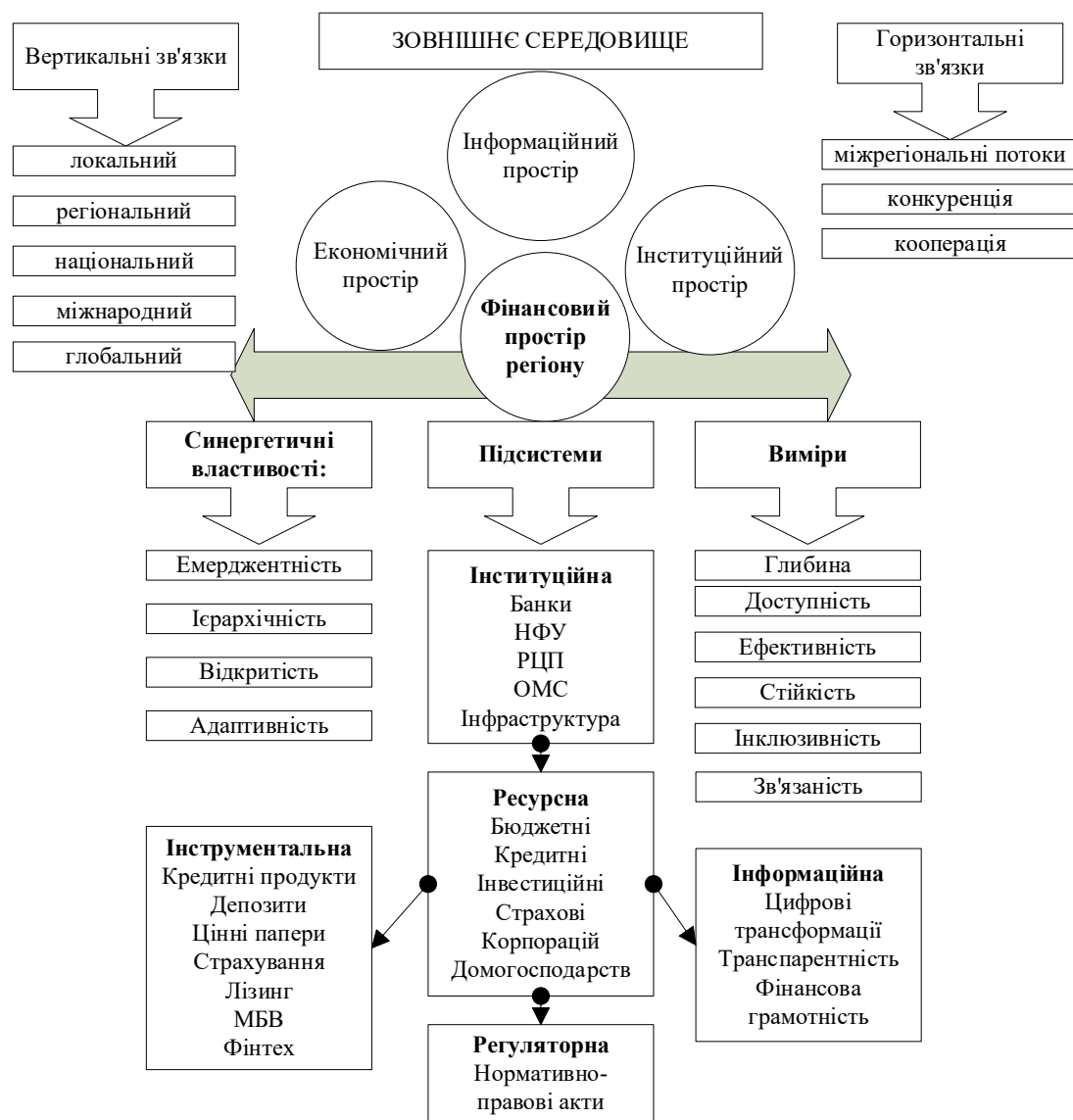

Рис. 1. Схема структури фінансового простору регіонів

Джерело: сформовано автором.

Висновки. Підсумовуючи дослідження, просторовий потенціал регіону є інтегральною спроможністю території генерувати, акумулювати та перерозподіляти економічні й фінансові ресурси, що зумовлена конфігурацією просторових зв'язків, рівнем взаємодії суб'єктів та позицією (віддаленістю) регіону у системі «центр – периферія». Введене у науковий обіг поняття «просторовий потенціал» дає змогу краще пояснити регіональні фінансові диспропорції і створює методологічну основу для подальшого аналізу тенденцій розвитку фінансового простору регіону. Таким чином, запропонований нами шестивимірний підхід до аналізу фінансового простору (глибина, доступність, ефективність, стійкість, інклюзивність, інтегрованість), забезпечений аналітичним інструментарієм, який лежить в площині запропонованої структури фінансового простору (інституційна, ресурсна, інструментальна, регуляторна та інформаційна підсистеми), дозволяє подолати обмеженість одновимірних оцінок та забезпечить комплексне вимірювання його параметрів. Це вкрай важливо у подальшому практичному використанні органами місцевого

самоврядування для оцінки просторового та фінансового потенціалу в контексті формування та реалізації стратегії регіонального розвитку.

Література:

1. Добрик, Л.О. (2020). Генеза поняття «потенціал» як базової економічної категорії соціально-економічного потенціалу регіону. *Економіка та суспільство*, (19), 110–116. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-114>
2. Dobryk, L.O. (2020). Geneza poniatia «potentsial» yak bazovoi ekonomichnoi katehorii sotsialno-ekonomichnoho potentsialu rehionu [The genesis of the concept of «potential» as a fundamental economic category of a region's socio-economic potential]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], (19), 110–116. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-114> [in Ukrainian].
3. Верховна Рада України. (2015). *Про засади державної регіональної політики* (Закон України № 156-VIII). <<https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19>>. (2026, травень, 25).
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky* [On the Principles of State Regional Policy] (Law of Ukraine No. 156-VIII). <<https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19>>. (2026, May, 25). [in Ukrainian].
5. Потапова, А.Г. (2021). *Економічний потенціал регіону: курс лекцій*. СХУ ім. Лесі Українки. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21053/1/EPR_konspekt.pdf>. (2026, травень, 27).
6. Potapova, A.G. (2021). *Ekonomichnyi potentsial rehionu: kurs lektsii* [The Region's Economic Potential: A Lecture Course]. Lesya Ukrainka Volyn National University. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21053/1/EPR_konspekt.pdf>. (2026, May, 27). [in Ukrainian].
7. Макаренко, М. В. (2017). Економічний потенціал регіону як основа його розвитку. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету. Серія: Економічні науки*, 34, 12–18. <https://doi.org/10.31498/2225-6725.34.2017.128846>
8. Makarenko, M. V. (2017). Ekonomichnyi potentsial rehionu yak osnova yoho rozvytku [The region's economic potential as the basis for its development]. *Visnyk Pryazovskoho Derzhavnoho Tekhnichnoho Universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky* [Reporter of the Priazovskiy State Technical University. Section: Economic Sciences], 34, 12–18. <https://doi.org/10.31498/2225-6725.34.2017.128846> [in Ukrainian].
9. Понятійно-категоріальний апарат економічного потенціалу регіону. ResearchGate. <<https://www.researchgate.net/publication/329974666>>. (2026, серпень, 10).
10. Poniatino-katehorialnyi aparat ekonomichnoho potentsialu rehionu [Conceptual and Categorical Framework of a Region's Economic Potential]. ResearchGate. <<https://www.researchgate.net/publication/329974666>>. (2026, August, 10). [in Ukrainian].
11. Ліфанова, М. (2016). Ключові положення «нової економічної географії» Пола Кругмана. Тернопіль: ЗУНУ, 85–87. <<https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/48f4ec30-51d1-4a3b-8434-22b43a6ef893/content>>. (2026, серпень, 10).
12. Lifanova, M. (2016). Kliuchovi polozhennia «novoï ekonomichnoi heohrafiï» Pola Kruhmana [Key provisions of Paul Krugman's «New Economic Geography»]. *ZUNU*, 85–87. <<https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/48f4ec30-51d1-4a3b-8434-22b43a6ef893/content>>. (2026, August, 10). [in Ukrainian].
13. Нова економічна географія: навчальні матеріали. <https://stud.com.ua/24501/ekonomika/nova_ekonomichna_geografiya>. (2026, серпень, 12).
14. Nova ekonomichna heohrafiia: navchalni materialy [New Economic Geography: Teaching Materials]. <https://stud.com.ua/24501/ekonomika/nova_ekonomichna_geografiya>. (2026, August, 12). [in Ukrainian].
15. Прокопчук, А. (2016). Регіон як категорія просторового розвитку. *Економіка та суспільство*, (5), 49–54. <https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/50.pdf>. (2026, серпень, 12).
16. Prokopiuk, A. (2016). Rehion yak katehoriia prostorovoho rozvytku [The region as a category of spatial development]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], (5), 49–54. <https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/50.pdf>. (2026, August, 12). [in Ukrainian].
17. Ковальчук, В.О. (2024). Структурування фінансового потенціалу регіонів України як чинник формування ефективної системи регіонального розвитку. *Трансформаційна економіка*, 2 (11), 57–61. <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-11-9>
18. Kovalchuk, V. O. (2024). Strukturuvannia finansovoho potentsialu rehioniv Ukrainy yak chynnyk formuvannia efektyvnoi systemy rehionalnoho rozvytku [Structuring the financial potential of Ukraine's regions as a factor in shaping an effective regional development system]. *Transformatsiina ekonomika* [Transformational Economics], 2(11), 57–61. <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-11-9> [in Ukrainian].
19. Возняк, Г. В. (2012). Фінансовий потенціал реального сектора економіки регіону. *Регіональна економіка*, 1, 107–115. <https://re.gov.ua/re201201/re201201_107_VoznyakHV.pdf>. (2026, серпень, 12).
20. Vozniak, H. V. (2012). Finansovyi potentsial realnoho sektora ekonomiky rehionu [Financial potential of the region's real economy sector]. *Rehionalna ekonomika* [Regional Economy], (1), 107–115. <https://re.gov.ua/re201201/re201201_107_VoznyakHV.pdf>. (2026, August, 12). [in Ukrainian].
21. Кравців, В. С., & Сторонянська, І. З. (Ред.). (2024). *Просторовий розвиток економіки України: сучасні тренди трансформації та виклики європейської інтеграції* (Серія «Проблеми регіонального розвитку», монографія). ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». <<https://ird.gov.ua/irdp/r20240004.pdf>>. (2026, серпень, 13).

Kravtsiv, V. S., & Storoniiska, I. Z. (Eds.). (2024). *Prostorovyi rozvytok ekonomiky Ukrainy: suchasni trendy transformatsii ta vyklyky yevropeiskoi intehtatsii* [Spatial development of Ukraine's economy: Modern transformation trends and challenges of European integration] («Problems of Regional Development» series, monograph). SI «Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine». <<https://ird.gov.ua/irdp/p20240004.pdf>>. (2026, August, 13). [in Ukrainian].

12. Прохорова, В.М. (2013). Соціальний потенціал регіону: методологічні аспекти. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*, 1 (6), 215–220. <<https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.1/217.pdf>>. (2026, серпень, 13).

Prokhorova, V. M. (2013). Sotsialnyi potentsial rehionu: metodolohichni aspekty [Social potential of the region: Methodological aspects]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii* [Scientific Papers of Poltava State Agricultural Academy], 1(6), 215–220. <<https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.1/217.pdf>>. (2026, August, 13). [in Ukrainian].

13. Дубина, М. ., & Малихін, А. . (2025). Категоріальний простір дослідження сутності інфраструктури ринку фінансових послуг. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 4 (44), 206–229. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4\(44\)-206-229](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4(44)-206-229)

Dubyna, M., & Malykhin, A. (2025). Kategoriahnyi prostir doslidzhennia sutnosti infrastruktury rynku finansovykh posluh [Categorical space of research into the essence of the financial services market infrastructure]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia* [Problems and Prospects of Economics and Management], 4(44), 206–229. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4\(44\)-206-229](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4(44)-206-229) [in Ukrainian].

14. Список регіонів України за ВРП: статистичні дані. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_регіонів_України_за_ВРП>. (2026, серпень, 10).

Spysok rehioniv Ukrainy za VRP: statystychni dani [List of Ukrainian regions by GRP: statistical data]. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_регіонів_України_за_ВРП>. (2026, August, 10). [in Ukrainian].

15. Ішук, С. (2024). Новітні тенденції і виклики розвитку економіки України: регіональний вимір. *Economics and Law*, 54(3), 79–88. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.03.079>

Ishchuk, S. (2024). Novitni tendentsii i vyklyky rozvytku ekonomiky Ukrainy: rehionalnyi vymir [New trends and challenges of the Ukrainian economy development: Regional dimension]. *Economics and Law*, 54(3), 79–88. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.03.079> [in Ukrainian].

16. Мезенцев, К. В., Підгрушний, Г. П., & Мезенцева, Н. І. (2014). *Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація*: монографія. ДП «Прінт Сервіс», 137.

Mezentsev, K. V., Pidhrushnyi, H. P., & Mezentseva, N. I. (2014). *Rehionalnyi rozvytok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i poliaryzatsiia* [Regional development in Ukraine: Socio-spatial inequality and polarization] : monograph. DP «Print Servis», 137. [in Ukrainian].

17. Лозицька, Р. (2020). Методи аналізу і оцінки ресурсного потенціалу території. Херсон: ХДУ. <<https://ekhsuir.kspu.edu/bitstreams/c201dba9-602b-41cd-86dd-dd551ba0d9b6/download>>. (2026, серпень, 09).

Lozytska, R. (2020). *Metody analizu i otsinky resursnoho potentsialu terytorii* [Methods for analyzing and assessing the resource potential of a territory]. Kherson State University. <<https://ekhsuir.kspu.edu/bitstreams/c201dba9-602b-41cd-86dd-dd551ba0d9b6/download>>. (2026, August, 09). [in Ukrainian].

18. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 (зі змінами згідно з Постановою № 1686-2025-п). <<https://zakon.rada.gov.ua/go/695-2020-п>>. (2026, серпень, 11).

Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid [On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated] 05.08.2020 № 695 (zi zminamy zghidno z Postanovoiu № 1686-2025-p). <<https://zakon.rada.gov.ua/go/695-2020-п>>. (2026, August, 11). [in Ukrainian].

19. Схвалено План заходів на 2025–2027 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку. Міністерство розвитку громад та територій України. <<https://mindev.gov.ua/news/skhvaleno-plan-zakhodiv-na-2025-2027-roky>>. (2026, серпень, 12).

Skhvaleno Plan zakhodiv na 2025–2027 roky z realizatsii Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku [The Action Plan for 2025–2027 for the implementation of the State Regional Development Strategy has been approved]. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. <<https://mindev.gov.ua/news/skhvaleno-plan-zakhodiv-na-2025-2027-roky>>. (2026, August, 12). [in Ukrainian].

20. OECD. (2023). *OECD regional outlook 2023: The longstanding geography of inequalities*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/en/publications/2023/10/oecd-regional-outlook-2023_3a6174ba.html>. (2026, August, 12).

21. OECD. (2024). *OECD regions and cities at a glance 2024*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/en/publications/oecd-regions-and-cities-at-a-glance-2024_f42db3bf-en.html>. (2026, August, 12).

22. World Bank. (2009). *World development report 2009: Reshaping economic geography*. World Bank. <<https://documents1.worldbank.org/curated/en/730971468139804495/pdf/437380REVISED01BLIC1097808213760720.pdf>>. (2026, August, 12).

23. PwC Ukraine. (2024). *Invest in Ukraine: Building a brighter future through strategic investments*. <<https://www.pwc.com/ua/en/services/strategic-investments-ukraine-building-brighter-future.html>>. (2026, August, 13).

24. International Monetary Fund. (2024). *About Financial Development Index*. IMF Data. <<https://data.imf.org/en/Datasets/FDI/About-FDI>>. (2026, August, 14).

25. Introducing a multi-dimensional financial development index for the Philippines. (2024). *International Economics*, 179. <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2024.100036>
26. OECD. (2024). *Going granular with regional and municipal fiscal data*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/11/going-granular-with-regional-and-municipal-fiscal-data_9dc4aa1e/8a17c019-en.pdf>. (2026, August, 12).
27. Multi-level phenomena in financial geography: Special issue. (2024). *Finance and Space*, 1(1). <<https://www.tandfonline.com/toc/rfas20/1/1>>. (2026, August, 13).
28. TheGlobalEconomy.com. (2024). *Ukraine: Financial development*. <https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/financial_development/>. (2026, August, 12).
29. Національний банк України. (2021). *Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні* (Звіт). <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf>. (2026, серпень, 11).
- National Bank of Ukraine. (2021). *Finansova hramotnist, finansova inkluziia ta finansovi dobrobut v Ukraini* [Financial literacy, financial inclusion, and financial well-being in Ukraine] (Report). <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf>. (2026, August, 11). [in Ukrainian].
30. Sokol, M., & Pataccini, L. (2021). Financialisation, regional economic development and the coronavirus crisis: A time for spatial monetary policy? *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 14(3), 399–420. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsab033>
31. Національний банк України. (2025). *Звіт про фінансову стабільність* (Грудень 2025 року). <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf>. (2026, серпень, 11).
- National Bank of Ukraine. (2025). *Zvit pro finansovu stabilnist* [Financial stability report] (December 2025). <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf>. (2026, August, 11). [in Ukrainian].
32. World Bank. (2025). *The Global Findex Database 2025*. <<https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex>>. (2026, August, 11).
33. Lai, K. P. Y., Lin, S., & Sidaway, J. D. (2020). Linking global financial networks with regional development: A case study. *Regional Studies*, 54(10), 1377–1390. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1599844>
34. Сторонянська, І. З. (2008). *Регіони України: пошук моделі конвергентного розвитку* (Монографія). Арал.
- Storonianska, I. Z. (2008). *Rehiony Ukrainy: poshuk modeli konverhentnoho rozvytku* [Ukraine's regions: Seeking a model of convergent development] (Monograph). Aral [in Ukrainian].
35. Мартиненко, В., Корж, М., Соколова, О., Скорик, М., Коляда, Т., & Джадалла, О. (2025). Комплексна оцінка впливу фінансової децентралізації на сталий розвиток регіонів України в умовах імплементації європейського досвіду. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(63), 330–342. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.63.2025.4762>
- Martynenko, V., Korzh, M., Sokolova, O., Skoryk, M., Koliada, T., & Zhadalla, O. (2025). Kompleksna otsinka vplyvu finansovoi detsentralizatsii na stalyi rozvytok rehioniv Ukrainy v umovakh implementatsii yevropeiskoho dosvidu [Comprehensive assessment of the impact of financial decentralization on the sustainable development of Ukraine's regions under the implementation of European experience]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(63), 330–342. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.63.2025.4762> [in Ukrainian].
36. Бюджети громад у 2025 році: стійкість, адаптація. (2026). *Децентралізація*. <<https://decentralization.ua/news/20555>>. (2026, серпень, 10).
- Biudzhety hromad u 2025 rotsi: stiikist, adaptatsiia [Municipal budgets in 2025: Resilience and adaptation]. (2026). *Detsentralizatsiia* [Decentralization]. <<https://decentralization.ua/news/20555>>. (2026, August, 10). [in Ukrainian].